

RECENZJE, ARTYKUŁY RECENZYJNE, NOTY O KSIĄŻKACH

KS. MICHAŁ SOŁOMIENIUK, Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie
<https://orcid.org/0000-0002-3702-8096>
m.solomieniuk@gmail.com

**Rec.: GRZEGORZ NIEĆ, *KSIĄŻKA-NARÓD-RELIGIA.
DZIEJE KSIĄŻKI CZESKIEJ DO CZASÓW ODRODZENIA
NARODOWEGO***

Wydawnictwo Księgarnia Akademicka: Kraków 2022, s. 350+2,
ISBN 978-83-8138-099-7

O czym powinna traktować publikacja dotycząca fenomenu książki w dziejach jakiegoś narodu? O książce jako nośniku treści; o książce jako obiekcie, czyli wytworze rąk i warsztatów; o książce jako świadectwie rozwoju języka narodowego. Ponadto taka publikacja powinna wskazać na związki książki z oświatą, religią i polityką; powinna traktować o księgozbiorach i bibliotekach oraz obiegu i rynku książki. O tym wszystkim przeczytamy w publikacji Grzegorza Niecia z Krakowa w odniesieniu do książki czeskiej. Autor jest bibliologiem, historykiem, polonistą i profesorem nauk społecznych, zatrudnionym na Uniwersytecie Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.

Publikacja profesora Niecia zakłada, że czytelnik posiada podstawową wiedzę o historii Czech, a naświetla ją właśnie od strony szeroko rozumianej kultury książki. Zdaniem autora w świecie książki czeskiej przez całe wieki, aż do XIX-wiecznego odrodzenia narodowego znaczącą rolę odgrywała też religia, stąd taki właśnie, trójdzielny tytuł publikacji. Warto zauważyć, że zakres czasowy opisywanej tematyki pokrywa się z wydanym w głębokim komunizmie pierwszym tomem serii *Dějiny české literatury*, pt. *Starší česká literatura* (red. Josef Hrabák, Praha 1959). Tom pod redakcją Hrabáka traktował o podobnym, ale nie tożsamym zagadnieniu.

Publikacja Grzegorza Niecia składa się z trzech rozdziałów, z których pierwszy jest wyraźnie krótszy od dwu pozostałych. Wspomniany rozdział pierwszy nosi tytuł „Książka rękopiśmienna IX-XV wieku”, rozdział drugi: „Czeska książka drukowana do 1620 roku”, ostatni zaś: „Czeska książka po 1620”. Cezura czasowa między drugim a trzecim rozdziałem odnosi się do bitwy pod Białą Górą, której efekty polityczne i religijne w istotny sposób przełożyły się również na świat książki. Warto podkreślić, że w każdym z rozdziałów jeden paragraf jest poświęcony relacjom czesko-polskim na tej niwie. Na końcu znajdziemy spis ilustracji, bibliografię, *summary* oraz indeks osób. Autor przyjął zasadę nie tłumaczenia z języka czeskiego tytułów krótszych, intuicyjnie zrozumiałych dla odbiorcy polskiego, tłumaczy natomiast z czeskiego tytuły skomplikowane oraz wszystkie tytuły niemieckie i łacińskie. Ważną kwestią jest znacząca obecność, a w pewnych okresach przytłaczająca przewaga, języka niemieckiego w czeskiej kulturze, a zatem i w świecie książki. Autor traktuje zatem publikacje niemieckojęzyczne (oraz oczywiście łacińskie) jako integralną część dziejów książki czeskiej. Z pracy prof. Niecia można się także dowiedzieć, jak nieocenioną rolę odegrali jezuici w uratowaniu języka czeskiego i książki czeskiej w czasie reformy katolickiej i „odbijania” Czech z rąk protestanckich. Zawierania religijne i polityczne XVII wieku przyczyniły się paradoksalnie do rozwoju takiej ważnej dziedziny, jak bibliografia. Zatem tytuł książki, w którym zestawiono naród i religię, w pełni znajduje swoje odbicie w jej treści.

Książka została opatrzona ilustracjami na dwa sposoby. Zdecydowaną większość stanowią niewysokiej jakości szaro-czarne obrazki, zaczerpnięte w wolnym dostępie z Internetu. Dodatkowo piętnaście ilustracji najkrótszego, pierwszego rozdziału, zostało umieszczonych w wersji kolorowej we wkładce z papieru kredowego. Szkoda, że (zapewne z oszczędności) wydawca umieścił je w większości aż po cztery na stronie. Właśnie szata graficzna książki pozostawia nieco do życzenia. Pasjonująca podróż przez czeskie książki powinna odbywać się „w towarzystwie” wysokiej jakości ilustracji. Taki standard jest regułą w czeskich książkach, co mogę stwierdzić jako nabywca i czytelnik tego typu literatury naukowej. Jest to wszakże bardziej postulat skierowany do wydawcy, niż autora.

Bibliografia książki jest przebogata, liczy osiemnaście i pół strony, i to zapisanych mniejszą czcionką, niż pozostała część publikacji.

Autor wykazuje się bardzo dobrą znajomością literatury przedmiotu, zarówno w języku czeskim, jak polskim, czy niemieckim. Pozwoliłbym sobie uzupełnić bibliografię o dwie pozycje w języku czeskim i dwie w języku polskim. Mam na myśli następujące pozycje: Václav Flajšhans, *Písemnictví české slovem i obrazem od nejdávnějších dob až po naše časy*, Praha 1901; Antonín Škarka, *Půl tisíciletí českého písemnictví*, Praha 1986; Manuela Maciołek, *Tożsamość narodowa Czechów w świetle piśmiennictwa czeskiego do XVIII wieku*, Wrocław 2012; Wojciech Iwańczak, *Od Kosmasa do Eschenloera. Piśmiennictwo czeskie w średniowieczu*, Wrocław 2017.

Sięgnąłem po książkę prof. Niecia w związku z moimi zainteresowaniami naukowymi, obejmującymi czeską książkę rękopiśmienną i jej kulturę. Zamierzałem poprzestać na lekturze tego jej rozdziału, który odnosił się do Średniowiecza, ale ostatecznie z zainteresowaniem przeczytałem całą publikację. W pełni zgadzam się z bardzo pozytywnymi, opiniami recenzentów wydawniczych, prof. Petra Voita i prof. Mirosława Lenarta, zacytowanymi na dolnej okładzinie. Zgadzam się, że Grzegorz Nieć dał nam przejrzysty i przemyślany wykład (Voit); że cechuje go ogromna erudycja oraz dojrzałość badawcza (Lenart). Po lekturze całej książki pozostał mi jednak pewien niedosyt. Po pierwsze rozdział pierwszy mógłby być dużo obszerniejszy; obejmuje przecież sześć wieków z dziejów książki czeskiej. Ponadto oczekiwałem więcej informacji o kwestiach prawoznawczych, którym to kwestiom autor poświęca niedużo miejsca. Jak wspomniałem wyżej, wydawnictwo mogłoby staranniej potraktować szatę graficzną. Do drobnych mankamentów zaliczam też fakt, że autor wielokrotnie używa zamiennie określeń „zakon” i „zgromadzenie zakonne”, które to określenia nie są tożsame. Zdarzają się też drobne pomyłki w niektórych tytułach łacińskich. Są to jednak nieduże mankamenty tej dobrej pozycji naukowej. Wszystkimi, zainteresowanym nie tylko książką, ale i szerzej – kulturą naszych południowych sąsiadów, polecam omawianą publikację. Trzeba się spieszyć z jej lekturą, bowiem autor zapowiada drugi tom, poświęcony dziejom książki czeskiej od czasów odrodzenia narodowego. Zapewne i ten drugi tom będzie równie ciekawy.

KS. MICHAŁ SOŁOMIENIUK – kapłan archidiecezji gnieźnieńskiej, Doktor nauk humanistycznych, dyplomowany paleograf i archiwista. Dyrektor Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie od 2010, zastępca przewodniczącego zarządu Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych oraz konsultor Rady ds. Kultury i Dziedzictwa Kulturowego KEP.